

Ústav romanistiky Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Oponentský posudek diplomové práce

Název práce: Způsoby oslovování na území Latinské Ameriky
Autorka práce: Bc. Dominika Pivková
Vedoucí práce: PhDr. Jana Pešková, Ph.D.

Předkládaná diplomová práce se zabývá tématem oslovování na území Latinské Ameriky, které je s ohledem na diatopickou diverzitu a rozsah zkoumaného území velmi komplexní, avšak přináší prokazatelné závěry. Autorka přistupuje k řešení diplomového úkolu s explicitně stanoveným cílem „vytvořit v českém jazyce plně srozumitelné shrnutí oslovování v daných zemích“ (s. 8), jehož systém je nahlížen z dvojí perspektivy: gramatické a sociolingvistické. Tato dvojí koncepce se pak promítá do struktury práce, která je jinak standardně členěna na část teoretickou a praktickou.

Autorka nejprve identifikuje navzájem související klíčové pojmy oslovení a zdvořilosti, které vymezuje, a rovněž zužuje geografický fokus práce na španělsky hovořící území Latinské Ameriky. V první kapitole, která je jakýmsi úvodem do problematiky, čtenáře seznamuje se třemi základními oslovovacími systémy, jimiž jsou *tuteo*, *voseo* a *ustedeo*, přičemž se opírá o tradiční španělské gramatiky, publikaci argentinské autorky a členky AAL Carricaburové (1997) a současné příspěvky k tématu od Calderóna Campose (2010, 2019). Již zde je upozorněno na skutečnost, že *tuteo* a *voseo* v Latinské Americe alternují, popř. představují různě distribuované systémy, jimiž se podrobněji zabývají další kapitoly. Kladně hodnotím to, že autorka zohlednila i *ustedeo* ve smyslu důvěrného oslovování, typického pro Kostariku a Kolumbii, tedy nezaměřila se pouze na *ustedeo* formální. Naopak za ne zcela šťastné považuji nedůsledné oddělování těchto dvou takřka protikladných chápání daného pojmu v dalším textu, což může být matoucí (např. s. 39). Nad rámec pak vnímám kapitolu věnovanou nominálnímu systému oslovování (*Sr./Sra.*, *Don/Doña* aj.), která, jakkoliv je relevantní pro oslovování jako takové, poněkud vybočuje z profilu práce a porušuje logickou návaznost mezi kapitolami, které se věnují zájmemu oslovování (*tú/vos*, *vosotros*, *usted*; kapitola 2) a z něj derivovaným oslovovacím systémům (*tuteo*, *ustedeo*, *voseo*; kapitola 4).

Navazující pasáž se zaměřuje na *voseo*, jež bude předmětem empirických analýz. Jedná se o dvě deskriptivní kapitoly (5 a 6), v nichž autorka sleduje geografické a posléze gramatické hledisko. Vychází přitom převážně z Carricaburové (1997) a *Diccionario panhispánico de dudas* (2005, online). Stáří a povaha zvolených zdrojů však mohou představovat určité riziko, neboť právě v oblasti Río de la Plata se systém oslovování v posledních letech dynamicky vyvíjí, *kompletní voseo* se konsoliduje a systematicky vytlačuje *tuteo*. V gramatické části se nicméně autorce podařilo zachytit podstatné, porozumět rozlišování *pronominálního*, *verbálního* a *kompletního vosea* a poznatky syntetizovat. Autorka si správně všímá rozdílů v modotemporálním užití jednotlivých subsystémů *vosea* a na závěr přehledně shrnuje validní zásady adekvátního používání *vosea laplatského*, které bude dále analyzovat. Závěr první části stručně rekapituluje vývoj oslovování ve španělštině.

Praktická část je členěna do dvou celků: korpusové analýzy zájmena *vos* a dotazníkového šetření. Jejím hlavním cílem je „zjistit, v jakých zemích a v jakém kontextu je *voseo* užíváno“, přičemž je specifikováno, že analýza se zaměří pouze na region Río de la Plata (Argentinu, Uruguay a Paraguay), který byl v teoretické části identifikován jako prototypický pro užití tzv. *kompletního vosea*. Regionální zúžení je plně v souladu se zadáním práce.

Za výrazněji problematickou považuji kapitolu věnovanou korpusové analýze zájmena *vos* uskutečněné na korpusu CREA, která se opírá o hypotézu, že „*voseo* se bude vyskytovat především v mluvené, tedy spíše neformální řeči, ačkoliv na území Río de la Plata by se mělo vyskytovat bez výjimek za všech okolností“ (s. 54). To je ale v rozporu s cílem zaměřit se právě na oblast Río de la Plata a tato hypotéza není dále testována, pouze je konstatováno zaměření na mluvený jazyk. S ohledem na cíle analýzy oceňuji autorčino nasazení postihnout co možná nejvíce aspektů (gramatický, kolokační, sociolingvistický aj.). To s sebou však přináší četná úskalí. Například sociolingvistická subanalýza (s. 58–59) je spíše marginálního rázu, jelikož zkoumaný subkorpus neobsahuje dostatečné množství sociolingvisticky relevantních dat, aby mohl být závěr považován za vypovídající. Také je zmíněno, že pro Španělsko byla zjištěna mnohem vyšší frekvence výskytu *vos* (12 %) než např. pro laplatskou Uruguay, což ale není dále interpretováno ani doloženo kontextem.

Hlavní nedostatek korpusové analýzy nicméně spatřuji v nevhodné formulaci některých dotazů, jejichž zodpovězení ze své podstaty nemůže vést k naplnění stanoveného cíle (sporný je především účel *kvantitativní analýzy významových sloves*). Dochází tedy ke kolizi cíle, hypotézy a metody. Ke korpusové analýze proto níže položím několik otázek. Její přínos nicméně spočívá v potvrzení, že *laplatské voseo* je typem *kompletního vosea*, které se promítá do roviny pronominální (*vos* ve funkci podmětné, vokativní a předložkové v kontrastu ke zvrtnému *te* vycházejícímu z *tutea*) i verbální (zejména pro 2. os. sg. indikativu přítomnosti a imperativu, nikoliv toliko pro minulé časy a konjunktivy).

Výsledky dotazníkového šetření, přehledně znázorněné v grafech, jsou dle mého názoru velmi cenné pro dokumentování současného systému oslovení na území Argentiny. Především je podstatné, jak shrnuje autorka, že *laplatské voseo* je v současnosti považováno za normativní, zatímco *tuteo* za okrajové a příznakové, popř. že tvar 2. os. sg. *pretérita indefinida* *-astes/-istes*, přisuzovaný *voseu*, je hodnocen jako stigmatizující. Z toho je patrné, že se autorce podařilo propojit poznatky z části teoretické s analýzou empirickou. U vybraných situací by možná bylo vhodné zohlednit, že ačkoliv respondentů bylo 100, někteří volili více možností, jelikož tento údaj může mít dopad na vyhodnocení výsledků (např. u *Situace číslo 2: Práce* na s. 77, kde bylo získáno 127 odpovědí). Kladně však hodnotím autorčin konstruktivní přístup k řešení komplikací vyplývajících z formulací některých otázek, z nichž i přesto dokázala vyvodit relevantní závěry.

Pro účely obhajoby si dovoluji položit následující otázky:

1. Z parametrů korpusů RAE a ASALE vyplývá, že korpus CREA obsahuje texty z let 1975–2004 a zastoupení dat pocházejících z Latinské Ameriky představuje 50 %, zatímco v korpusu CORPES XXI jsou obsažena data od r. 2001 do současnosti a texty latinskoamerického původu tvoří až 70 %. S ohledem na zkoumané téma, může diplomandka odůvodnit upřednostnění korpusu CREA pro své analýzy?
2. Z typologického hlediska je španělština jazykem, jenž díky komplexní slovesné flexi umožňuje utvářet syntaktické konstrukce s nevyjádřeným podmětem. Do jaké míry lze tedy považovat za vypovídající četnost výskytu zájmena *vos* v korpusu pro rozšíření fenoménu *vosea* na vybraném území? Existuje ještě další způsob, jakým bychom mohli otestovat jeho výskyt?
3. Do jaké míry je relevantní zjišťovat, jaká významová slovesa se nejčastěji vyskytují se zájmenem *vos* pro mapování *vosea*?
4. Na s. 68–69 se uvádí, že v Paraguaji se používá slovesné *tuteo* pro tvoření imperativu v 2. os. sg., což je doloženo i rozkazem z př. 3 „*apuntate*“. Jak by tedy vypadal správně utvořený imperativ u daného slovesa s klitikem dle systému *laplatského vosea*? A jsou dle této normy utvořeny správně imperativy „*imagináte*“, „*suponéte*“ ze s. 63, které se v korpusu vyskytly?
5. Pokud se minimálně u dvou volných odpovědí v dotazníku objevila zmínka o tom, že užití *tutea* na území Argentiny lze považovat za zastaralé (viz odpovědi na otázku 8 a 13), k jaké variantě zájmeného systému z kapitoly 2 bychom se pro současnou argentinskou španělštinu přiklonili; k variantě III nebo IV? Na základě jakých kritérií?
6. Na s. 29 se uvádí tři druhy *vosea*: „*Zájmené, tedy užití zájmena vos spolu se slovesem druhé osoby jednotného čísla tú, („vos comes“)*. *Slovesné, neboli užití zájmena tú a slovesa ve formě vos („tú comés“)* a tzv. *autentické, tedy kompletní („vos comes“)*.“ Tato formulace je zejména ve druhém souvětí chybná, dokázala by ji autorka opravit?

Pokud se jedná o formální stránku, práce je psána s občasnými překlepy a chybami (např. s. 20–24, 35, 39–41, 79–80, 94–95), a to především ve shodě, např. „*sloves, které se nejčastěji se zájmenem vos pojí*“ (s. 57), „*odpovědi, které obsahovali informaci*“ (s. 80), „*významovými slovesy, které primárně byly*“ (s. 94), „*výsledky analýzy potvrdili*“ (s. 95). V textu se také opakovaně vyskytuje malé počáteční písmeno u místního jména „*kanárské ostrovy*“ (s. 20, 24, 28, 52), nekonzistentnosti (*laplatský* – *rioplatenský*, *Uruguayi* – *Uruguaji*, *Paraguayi* – *Paraguaji*) a stylisticky příznakové formulace, např. „*narazit na něco*“ (např. s. 23–24, 52, 55, 80), „*rozdělit do třech částí*“ (s. 41). O něco rušivěji působí větší či menší posuny v autorských překladech cizojazyčných citací (např. s. 10, 12, 14, 15, 31), konkrétně viz interference větného vzorce (slovosledu) v překladu „*V posledních letech převládá užití neformálního oslovení nad formálním ve španělsky hovořících zemích.*“ (s. 12); významový posun u překladů „*uso local*“ jako „*rozmluva*“, „*nacionalismo lingüístico*“ jako „*národní jazykověda*“ (s. 31) a další. Podobně se vyskytují i chyby v cizojazyčné terminologii, anotacích a resumé, např. „*préterito*“ (např. s. 48, 61, 69, 89), „*teorético*“ (s. 96), používání adjektiva

„spanish“ s počátečním malým písmenem a inverzní slovosled v angličtině, např. „*In the fifth chapter is studied the sociolinguistic aspects of addressing*“ (s. 5, zde navíc chyba ve shodě). Autorka také zaměňuje použití pomlčky a spojovníku. Grafické zpracování textu je však přehledné, což zajišťuje plynulé a koherentní čtení.

Závěr: I přes výše uvedené připomínky se domnívám, že práce Bc. Dominiky Pivkové splnila požadavky kladené na tento typ kvalifikačních prací. Diplomandka prokázala schopnost syntézy teoretických poznatků a splnila hlavní cíl práce. Její práci proto doporučuji k obhajobě a předběžně ji hodnotím známkou **dobře** s tím, že výsledná známka bude stanovena na základě obhajoby. Svoji klasifikaci odůvodňuji zejména koncepčními nedostatky korpusové analýzy a nedůslednou redakční revizí, která se bohužel promítla i do stěžejních poznatků teoretické části.

V Českých Budějovicích dne 30. května 2021

Mgr. Markéta Šmídová, Ph.D.